

GÜRCÜCEDE HÂL KATEGORİSİ ve FONKSİYONLARI ÜZERİNE

Harun İMKE*

Z

Gürcücede isim hâl ekleri, asıl fonksiyonlarının yanı sıra ikincil hatta cncl işlevlere de sahiptirler. İbery-Kafkas dilleri arasında en çok konuşulan dil olma özelliğine sahip olan ve eklemeli diller (Agglutinative) kategorisinde değerlendirilen Gürcücenin gramerine dair en temel konular hakkında Türkiye'de henüz yeteri kadar akademik çalışma yapılmış değildir. Bu açıdan üstlendiği işlevleri yönüyle Gürcüce-deki sentaktik yapının omurgasını teşkil eden hâl kategorisi, öncelikli olarak irdelenmeye değer bir konudur. Gürcücede hâl kategorisi hususunda çok eski dönemlerden beri ortak bir kanaat mevcut değerildir. Bu konunun güncelliğini korumasının nedeni olarak hâl kategorisinin kesin bir biçimde tanımlanarak çerçevesinin izilememiř olması gösterilmektedir. Bu alışmada Gürcücede hâl kategorisinin tarihi gelişimine, güncel tartışmalara, anlam bilimsel ve işlevsel fonksiyonlarına ışık tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gürcü dili, İbery-Kafkas dilleri, hâl kategorileri, işlevsel fonksiyonları, mülahaza.

ABSTRACT

Case endings in Georgian language have also second and third functions together with its basic functions. There have not been yet enough academic researches about the most basic issues of grammar of Georgian language which is one of the agglutinative languages and most commonly spoken among Iberian-Caucasian languages. From this perspective, case category which is constitute the structure of Georgian syntax in terms of its functions in a sentence is one of the most important issues to research primarily. There has not been an agreement about case category in Georgian language between Georgian linguists since oldest periods. The reason of continuing the discussions about this issue is shown as it has not been described the case category firmly and determined its boundary in Georgian linguistic studies. In this study it will be dealt with historical improvement of Georgian case category, current discussions, its semantic and functional missions.

Keywords: Georgian language, Iberian-Caucasian languages, Georgian case category Functional missions, Argument.

* Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdođan Üniversitesi, Gürcü Dili ve Edebiyatı đretim yesi,
ORCID: 0000-0002-2790-1146, harun.cimke@erdogan.edu.tr.

Gürcü dil biliminde ismin hâl kategorisi üzerine çok eski dönemlerden beri ortak bir fikir üzerinde mutabık kalınabilmiş değildir. Bu konunun günümüze kadar tartışılmasının en önemli nedeni olarak ismin hâlleri konusunun henüz netleştirilememesi, bir çerçevesinin çizilememesi ve hâl kategorisi tanımının net olarak ortaya konulamaması gösterilebilir.

Gürcü dil bilimcileri arasında hâl kategorisi, çoğunlukla morfolojik ve sentaktik düzlemde tartışılmıştır. İsmi hâl kategorisini morfolojik düzlemde incelemek gerektiğini savunan dilbilimciler, bu konunun sadece biçimbilimi yapılarına göre ele alınması gerektiği üzerinde durmaktadırlar. Örneğin Anton Katalikos, hâl kategorisini, isim köklerinin değişik durumlarda farklı ekler alarak değişmesi biçiminde tanımlarken, A. Şanidze, hâl kategorisini harflerden oluşan kelime kökü ile değişik fonksiyonlar yürüten morfemlerin bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkan dil bilgisi kuralı olarak tanımlar (Şanidze 1973: 44). Buna karşı çıkan dilbilimciler ise hâllerin bağımsız bir yapıya sahip olduğunu ve morfolojik düzlemde ele alınacağı gibi sentaktik düzlemde de incelenmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Örneğin Arn. Çikobava söz dizimsel bir yaklaşımla, hâl kategorisinin cümle içerisinde istenilen düşünceyi ifade edebilmek için ismin isimle veya ismin fiille bağlantı kurmasını sağlayan dil bilgisi kategorisi olduğunu ileri sürer (Çikobava 1952, 267). Hâl kategorisine işlevsel açıdan yaklaşmayı tercih eden Varlam Topuria, ismin başka bir kelime ile söz dizimsel bağlantısı sonucunda ortaya çıkan dil bilgisi kategorisi olduğunu (Topuria 1956: 45); benzer biçimde G. Nebieridze ise değişik vesilelerle herhangi bir objenin (olayın) başka objelerle (olaylarla) veya eylemlerle bağlantısını kurmaya yarayan biçim bilimsel bir kategori olduğunu belirtir. Ona göre, iki obje arasındaki bağlantı söz dizimsel olabileceği gibi anlam bilimsel de olabilir (Nebieridze 1991: 186-188).

Son zamanlarda hâkim olan görüşe göre ise, Gürcücede ismin hâl kategorisinin öğrenilmesi ve öğretilmesinde biçimbilim ve sözdiziminin yanı sıra anlam bilimsel özelliklerde göz önünde bulundurulmalıdır.

Gürcü dil bilgisi tarihinde Gürcüce dil bilgisi üzerine birçok eser yayımlanmıştır. Bunlar arasında Anton Pirveli'nin belirlemiş olduğu dil bilgisinin genel yapısı, sonraki dönemlerde hazırlanan dil bilgisi kitapları için temel oluşturmuştur. Anton Pirveli (Katalikos) tarafından kaleme alınan eski Gürcü dil bilgisi kitabında değinilen ismin hâl kategorisi, diğer kategorilerde de olduğu gibi günümüze kadar olan süreç içerisinde belli başlı değişikliklere uğramış olsa da sonraki dönemlerde yapılan çalışmalara göz atıldığında hâl kategorisinde ciddi, gözle görülür bir değişimin olmadığı gözlemlenmektedir.

GÜRCÜCEDE HÂL KATEGORİSİNİN TARİHİ GELİŞİMİ VE GÜNCEL TARTIŞMALAR

Gürcü Dili çalışmalarının tarihine bakıldığında birbirinden farklı hâllere ve sıralamalara rastlanır. Eski gramercilerin çalışmalarında hâllerin sıralanmasında uyum olmuş oldukları bir kural göze çapmamakla beraber, bazı durum-

larda Avrupa dillerinin gramer tasnif yöntemlerinden etkilendikleri söylenebilir.

Gürcü dil biliminde resmi kaynaklara göre hâller ve ekleri üzerine yazılmış ilk belgelere, Gürcü dili tarihinde ilk gramer kitabı olarak da bilinen Z. Şaşovani'nin 1737'de yazdığı "*Mokle Ğrammatika Kartuli Enisa – Muhtasar Gürcü Dili Grameri*" isimli eserde rastlanır. İtalyan Katolik misyonerlerin yazdıkları sözlükleri ve gramer kitaplarını değerlendirdiği eserinde Şaşovani, Gürcü dili tarihinde ilk muhtasar gramer kitabını da Gürcü dil bilimine kazandırmıştır. Şaşovani hâl kategorisini on başlık altında değerlendirdiği eserinde, ismin hâllerini sırasıyla: *Satsrpelo* (İsmin yalın hâli), *sanatesao* (İsmin ilgi hâli), *samitsemado* (İsmin yönelme hâli), *samokmedo* (İsmin çıkma hâli), *sadziebo* (İsmin belirtme hâli), *sadasabamo* (İsmin ayrılma hâli), *sametkvelo* (İsmin yönelme ve ilgi hâli), *şaşoriso* (İsmin bulunma hâli), *sagarmkopo* (İsmin vasıta hâli), *satsodebo* (İsmin hitap hâli) olarak adlandırır (Şaşovani 1881: 13).

Gürcü Dilinin gelişim evrelerine göre hâller ve eklerinin oranları kronolojik ve genetik olarak farklılık göstermektedir. Tarihi sürece bakıldığında bu konu ilk olarak Anton Pirveli'nin (Katalikos'un) "*Kartuli Ğrammatika – Gürcü Grameri*" (1753-1767) kitabında ele alındığı ve günümüze kadar da dil bilgisi kitapları için temel oluşturmaya devam ettiği görülür.

Hâl eklerini ismin en önemli kategorilerinden biri olarak nitelendiren Gürcü Gramerci Anton Pirveli, Avrupa dillerine nazaran Gürcücede isimlerin hâllere göre farklı olarak çekimlenmediğine dikkat çekmektedir.

Gürcü dil bilgisinin kurucusu Anton Pirveli sefehinin olmaması ve dil bilgisini oluştururken daha çok diğer dillerdeki durumları göz önünde bulunduruyor olması nedeniyle hâllerin oranları ve sıralaması konusunda gözlemlemiş olduğu dillerin etkisinde kalmıştır.

Anton Pirveli'ye göre Gürcücede 8 hâl bulunmaktadır:

1. Tsrpelobiti brunva (İsmin yalın hâli): Ø
2. Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli): +*İSİ*, +*İSA* (Turketisi, Mzisa – Türkiye'nin, güneşin;
3. Mitsemiiti brunva (İsmin yönelme hâli): +*S* (Mariam-s – Mariam'a);
4. Şemasmenlobiti brunva (İsmin yalın hâli, özel İsimler): +*İ* (Mariam-i – Mariami);
5. Datskebiti brunva (İsmin çıkma, ayrılma hâli): +*İSGAN* (Mariam-isgan – Mariam'dan).
6. Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli): +*MAN* (Mariam-man – Mariam);
7. Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli): +*İTA* (Mariam-ita – Mariam'la);
8. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli): +*O* (Megobar-o – Dostum).

Görüldüğü üzere Anton Pirveli'nin dil bilgisi kitabında yer alan ismin ilgi, yönelme vasıta ve hitap hâllerini Avrupa dillerine ait dil bilgisi kitaplarından etkilenecek oluşturduğu söylenebilir. Hâlleri, "*İsimlerin aynı kök*

üzerine farklı şekillere bürünmesine denilen bir kural” olarak tanımlayan Anto Pirveli, Gürcücede ismin 7 hâlinin bulunduğunu belirtmekle beraber sonrasında Yunanca, Latince ve Ermenicede “Akuzativ” biçiminde tanımlanan ve Gürcücede yer almayan “Şemasmenlobiti Brunva”yı ilave etmiştir (Aktaran: Babunaşvili 1970: 84-92).

İsmin hâllerinin fonksiyonları üzerine önemli çalışmalarda bulunan Anton Pirveli’ye ait dil bilgisi kitabında ilk önce hâllerin içeriği ve sayısının belirlenmesi özellikle dikkat çeker. Eski Gürcücede ise mevcut sayıdan farklı olarak hiçbir eki olmayan ve kelimenin köküyle ifade edilen “Tsrpelobiti – Yalın” ve “Mimartulebiti – Yönelme” hâlleri bulunmaktadır.

Anton Pirveli’ye ait dil bilgisi kitabının genel yapıları sonraki dönemlerde hazırlanan dil bilgisi kitapları için temel oluşturmuştur. Bu açıdan bazı farklı yaklaşım biçimleri olmasına rağmen Gaozi’nin dil bilgisi kitabı dikkat çekicidir (Gaozi 1796-1804).

Hâller ve çekimleme konusunun ismin önemli kategorisinden biri olduğu hususunda Anton Pirveli gibi düşünen Gaozi, hâllerin sıralamasını ve sayısını aynı şekilde, fakat bazı hâllerin eklerini kabul edilenden farklı olarak vermektedir.

1.	Tsrpelobiti brunva (İsmin yalın hâli)	Ø
2.	Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli):	+İSA
3.	Mitsemiiti brunva (İsmin yönelme hâli):	+S, +SA
4.	Şemasmenlobiti brunva (İsmin yalın hâli)	+İ
5.	Datskebiti brunva (İsmin çıkma, ayrılama hâli)	+GAN
6.	Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli):	+MAN
7.	Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli):	+İTA
8.	Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli):	+O

Anton Pirveli’nin dil bilgisi kitabında hâl eklerinin sayısının fazla olduğunu belirten ve sayının azaltılması fikrine sahip olan Gaozi, bunu gerçekleştiremediği gibi hâl eklerinin sayısını da artırma yoluna gitmiştir. Gaozi’ye ait gramer kitabında dikkat çeken en önemli husus, ondan önce oluşturulan dil bilgisi kitaplarının aksine hâl kategorilerini anlamsal olarak da ele almasıdır (Gabunia 2007: 7). Mitsemiiti brunva (İsmin yönelme hâli) Gaozi’nin dil bilgisi kitabında şu şekilde açıklanmaktadır: Odesca nivtisadmi iyos sakme raime – Herhangi bir eşyaya yönelik eylemi ifade eder (Gaozi 1970: 58).

Yabancılar arasında Gürcüce dil bilgisi üzerine çalışmalar yürüten ve bu bağlamda dil bilgisine önemli katkılar sunan Mary Brosse’nin kaleme aldığı “Gürcüce Dil Bilgisi” kitabı, hâl kategorisine getirmiş olduğu değişik bakış açısından dolayı çok büyük öneme sahiptir. Brosse çalışmasında ismin hâlleri 7 basit ve 3 birleşik olmak üzere ikiye ayrılır:

Basit hâller: 1. Tsrpelobit-Şemasmenlobiti veya Sahelobiti brunva (İsmin yalın hâli), 2. Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli), 3. Micemiti brunva (İsmin yönelme hâli), 4. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli), 5. Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli), 6. Vitarebiti veya modalobiti brunva (İsmin eşit-

lik hâli) ve 7. Finaluri brunva (İsmin sonuç hâli); Birleşik hâller: 1. Datskebiti – İsmin ayrılma hâli (Bagisagan – Yem teknesinden), Kauzaluri – sebep, neden hâli (Bagisatvis – yem teknesi için) ve lokaluri – bulunma hâli (Bagasa şina, bagasa tana – yem teknesinde, yem teknesinin yanında). Vitarebiti brunva (İsmin eşitlik hâli) ilk olarak M. Brose'nin çalışmalarında göze çarpmaktadır. (Çikobava 1965: 135).

Sonraki dönemlerde hâl kategorisi üzerine çalışmalar yürüten Davit Bagrationi'nin dil bilgisi kitabında da (1790) hâllerin oranı Anton Pirveli'nin kitabında yer aldığı gibi olmasına rağmen hâllerin fonksiyonları, adlandırılmaları ve ekleri yönüyle daha net bir durum göze çarpmaktadır. Hâllerin sıralamasına diğer dil bilgisi kitaplarında olduğu gibi tsrpelobiti brunva (İsmin yalın hâli) ile başlayan Bagrationi, söz konusu hâlin sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli) ile aynı özelliğe sahip olduğunu vurgulamaktadır. Eski Gürcücede ismin yalın hâli olarak tanımlanan tsrpelobiti brunva'yı (İsmin yalın hâli) yine aynı içeriğe sahip sakhelobiti brunva ismi ile değiştiren ilk dil bilimci Platon İoseliani'dir (Çikobava 1956: 7).

Anton Pirveli'nin dil bilgisi kitabından yola çıkarak ismin 8 hâli olduğunu ileri süren İoane Kartvelişvili'nin (Gürcü Dilinin Grameri, 1898) çalışmalarını Anton'un eserinden farklı kılan, hâllerin içeriklerine uygun olarak sorduğu sorulardır.

1. Tsrpelobiti brunva (Yalın hâl): Kim? Ne?	-----	Vin? Ra? –
2. Natesaobiti brunva (İlgi hâli): Kimin? Neyin?	+İS, +İSA	Vin? Risi? –
3. Mitsemite brunva (Yönelme hâli): Kime? Neye?	+S, +SA	Vis? Risa? –
4. Şemasmenlobiti brunva (Yalın hâli): Kim? Ne?	+İ	Vin? Ra? –
5. Datskebiti brunva (Ayrılma hâli): gan– Kimden? Neden?	+İSAGAN	Visgan? Ris-
6. Motkhrobiti brunva (Eden hâli): man? – Kim? Ne?	+MAN	Vin? Rai-
7. Mokmedebiti brunva (Vasıta hâli): Raisa mier? Rata? – Kim tarafından? Ne tarafından? Neden?	+İTA	Vis mier?
8. Tsodebiti brunva (Hitap hâli): (Mariam) ¹		

Mokle Kartul Gramatika – Gürcüce Kısa Gramer kitabında 8 kelime çeşidine yer veren Davit Çubinaşvili'ye göre hâller altı başlıkta incelenir:

1. Sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli): Katsi – Adam
2. Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli): Katsisa – Adamın
3. Mitsemite brunva (İsmin yönelme hâli): Katssa – Adama
4. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli): Katso – Adam

¹ İsmin hitap haline münhasır soru kalıbı bulunmaz.

5. Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli): Katsita – Adamla
6. Vitarebiti brunva (İsmin eşitlik hâli): Katsad – Adamca

P. İoseliani'ye göre ise Gürcücede ismin hâlleri: **1.** Sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli), **2.** Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli), **3.** Mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli), **4.** Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli), **5.** Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli), **6.** Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) şeklinde sıralamaktadır (Aktaran: Çikobava 1956: 7).

1917 yılında kaleme aldığı eserinde ismin eşitlik hâli için "*Ganvitarebiti*" yerine "*Vnebiti*" kavramını kullanan S. Khundadze ise Gürcücede 7 hâl olduğunu iddia etmektedir (Khundadze 1917: 9):

1. Sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli): Başv-i – Çocuk,
2. Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli): Başv-is – Çocuğun,
3. Mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli): Başv-s – Çocuğa,
4. Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli): Başv-ma – Çocuk,
5. Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli): Başv-it – Çocukla,
6. Vnebiti brunva (İsmin eşitlik hâli): Başv-a-t – Çocukça,
7. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli): Başv-o – Çocuk.

İsmin hâllerinin sayısı ve sıralaması konusu eski dönemlerden itibaren Gürcü dilbilimcilerinin dikkatini çeken konuların başında gelir. Bu konu üzerine birçok çalışmaya imza atan Dil Bilimci Arnold Çikobava, "*İsmin hâllerin sıralamasının neden değiştirilmesi gerekiyor?*" başlıklı makalesinde 7 ismin hâline yer vermiştir:

1. Sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli),
2. Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli),
3. Mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli),
4. Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli),
5. Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli),
6. Vnebiti brunva (İsmin eşitlik hâli),
7. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli).

İsmin hâllerinin yukarıda olan sıralaması Yunan dilbilimcilerinin uyguladığı sıralamadır. Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli) ve vnebiti brunva (İsmin eşitlik hâli) dışındaki diğer ismin hâlleri Yunan Filozof Dionysios Thraks'a ait "*Tekhne Grammatike*" kitabında ele alınmıştır. Söz konusu sıralamaya karşı çıkan Arn. Çikobava, ismin hâllerinin oluşturulmasında bahsi geçen sıralamanın Gürcücenin dil yapısına uygunluk gösteremediğini ve bu sıralamanın Gürcüce hâl kategorisinin gelişim sürecine engel teşkil ettiğini ileri sürer (Çikobava 1956: 1).

Gürcü dil biliminde motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) hakkında birçok yazı kaleme alınmıştır. Söz konusu hâl ekini Gürcü dil bilimine Anton Katalikos kazandırmıştır. Sonraki dönemlerde ise S. Dodaşvili, Gaozi vb. dilbilimciler motkhrobiti brunva'yı (İsmin eden hâlini) yaygın olarak kullanmaya başlamış olmalarına rağmen Dil Bilimci Mari Brose, motkhrobiti

brunva'nın (İsmin eden hâli) herhangi bir ekinin olmamasından dolayı onu hâl kategorisine sokmayıp zamir olarak değerlendirmiştir. Aynı düşünceyi D. Çubinaşvili de savunmuştur. Çubinaşvili, bunu ispat etmek için aşağıda verilen argümanları sunmaktadır:

1. Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli) ile aynı soru kalıplarına sahiptir. Örneğin, Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) eklendiği kalıplara sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli) içinde kullanılan Vin-Kim? ve Ra-Ne? soruları aynı şekilde yöneltir;

2. Hiçbir dilde dil bilgisel anlamda farklı kalıplara aynı sorular yöneltilemez;

3. Sakhelobiti brunva'da (İsmin yalın hâli) bulunan es-bu ile ismin eden hâlinde (Motkhrobiti brunva) yer alan "Man-bu" üçüncü tekil şahıs zamiridir. İki kalıp arasında sadece yazılış olarak farklılık gözlenmektedir (Aktaran: Çikobava 1956: 3).

D. Kipiani ve Pl. İoseliani motkhrobiti brunva'nın (İsmin eden hâli) farklı bir hâl olduğu üzerine durmaktadırlar. Gramer kitabında sakhelobiti brunva'dan (İsmin yalın hâli) sonra motkhrobiti brunva'ya (İsmin eden hâli) yer veren Kipiani böylelikle motkhrobiti brunva'nın (İsmin eden hâli) kullanım açısından bir eksikliğinin olmayacağına dikkat çekmektedir. P. Kvitaridze, A. Kutetaladze, S. Khundadze, Pl. İoseliani vs. dilbilimciler, braldebiti brunva (İsmin belirtme hâli) hakkında hiçbir açıklamaya yer vermeden mitsemite brunva'dan (İsmin yönelme hâli) sonra sıralamaya koymuşlardır (1956: 6).

Arn. Çikobava'nın da belirttiği üzere *motkhrobiti brunva* (İsmin eden hâli) Gürcüce ve Kafkas dillerine mahsustur. Söz konusu hâl ne Avrupa dillerinde, ne de Rusçada yer almaktadır. Gürcücede ise bahsi geçen dillerden farklı olarak *braldebiti brunva* (İsmin belirtme hâli) bulunmaz. Bazı dilbilimciler, *braldebiti brunva*'nın (İsmin belirtme hâli) eksikliğini *motkhrobiti brunva* (İsmin eden hâliyle) doldurma yoluna gitmiştir. Söz konusu yaklaşımı doğru bulmayan Çikobava, *braldebiti brunva*'nın (İsmin belirtme hâli) boşluğunun sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli) ve motkhrobiti brunva ile (İsmin eden hâli) ile doldurulabileceğine dikkat çekmektedir. Gürcü dil yapısına uygun olmamasına rağmen yabancı dillerinin etkisiyle Gürcü dil biliminde yıllar boyunca *braldebiti brunva* (İsmin belirtme hâli) yer bulurken, Gürcü dil yapısına uygun olan *motkhrobiti brunva* (İsmin eden hâli) uzun zaman hâl olarak dil bilgisinde kabul görmemiştir (1956: 1-8).

Gürcü dil bilim çevreleri tarafından tartışılan konulardan birisi de braldebiti brunva'dır (İsmin belirtme hâli). Braldebiti brunva (İsmin belirtme hâli) Gürcü dilinde bulunmadığı için onun fonksiyonlarını sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli) ve mitsemite brunva (İsmin yönelme hâli) yürütmektedir. Başka dillerin etkisinde kalarak ilk kez Gürcü dilinde Braldebiti brunva'nın (İsmin belirtme hâli) varlığına değinen Anton Katalikos haricindeki dil bilimciler çalışmalarında söz konusu hâlden bahsetmemektedirler. Braldebiti brunva'nın (İsmin belirtme hâli) Gürcü dil bilgisi yapısına uygun olmadığına dikkat çeken Pl. İoseliani Gürcücede bu hâlin varlığını kabul

etmemektedir. Diğer bir dilbilimci D. Çubinaşvili ise ismin yalın hâlinin belirtme hâlinin fonksiyonlarını yerine getiriyor olması nedeniyle ikinci bir hâl ekinin gerekli olmadığını savunmaktadır. Aynı şekilde çalışmalarında Dimitri Kipiani de ismin belirtme hâline yer vermezken aynı durum T. Jordania'nın eserlerinde görülmemektedir. T. Jordania'nın 1889 yılında yayınladığı çalışmasında ismin belirtme hâline yer verdiği gözlemlenir (1956: 6).

Arnold Çikobava'ya göre ismin hâllerinin geleneksel sıralaması dilbilimci Pl. İoseliani döneminden başlamaktadır. Pl. İoseliani ismin hâllerini şu şekilde sıralamaktadır: 1. Sakhelobiti brunva² (Yalın hâl), 2. Natesaobiti brunva (İlgi hâli), 3. Mitsemiti brunva (Yönelme hâli), 4. Motkhrobiti brunva (Eden hâli), 5. Mokmedebiti brunva (Vasıta hâli), 6. Tsodebiti brunva (Hitap hâli)³. Aynı sıralamaya yer veren P. Kvitsaridze, Arn. Çikobava'dan farklı olarak Mokmedebiti brunva'dan (Vasıta hâli) sonra Vnebiti brunva'yı (eşitlik hâlini) kullanmıştır. P. Kvitsaridze'nin sıralamasına yer veren Ar. Kutatedze ise eşitlik hâlini ifade eden "*Vnebiti brunva*" kavramı yerine "*Gardakmniti*" terimine yer vermiştir. Söz konusu sıralamayı dilbilimci S. Khundadze ise 1907 yılında basılan dil bilgisi kitabında kullanmıştır (1956: 7).

Dil biliminde ismin hâlinin oluşabilmesi için mevcut hâller ve eklerinden farklı özelliklere sahip durumun ve ekin ihtiyaç hâsıl etmesi gerekmektedir. Bu açıdan bazı edatlar zaman içerisinde şekilsel ve fonksiyonel açıdan bazı hâllerle beraber kullanılmaya başlandı. Mevcut süreçte ses bilimsel kaidelerin etkileri de önemli rol oynadı. Hâl ekleri ile edatları birbirinden ayıran çizgi ortadan kalkarak edatların hâl ekleri olarak algılanması ve kullanılması süreci başlamış oldu. Söz konusu durum 3 hâl kategorisiyle beraber kullanılan edatlarda göze çarpmaktadır: Mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli), mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli) ve vitarebiti brunva'da (İsmin eşitlik hâli) yaşandı. Dil biliminde hâl kategorileri ile birlikte kullanılan edatlar konusu üzerine tartışmalar hâl kategorilerini basit ve birleşik olarak ayıran Dil Bilimci M. Brosse ile başlamaktadır. Buradan yola çıkan Dil Bilimci Akaki Şanidze mevcut hâllerden başka "*Yerel hâller*" olarak adlandırdığı üç hâl kategorisine daha yer verdi: Sadaobiti brunva (Bulunma hâli), gamosvliti brunva (Ayrılma, çıkma, uzaklaşma hâli) ve mitsevniti brunva (-e/-a kadar edatı ile ifade edilen yaklaşma hâli) (Şanidze 1973: 72-73).

Gamosvliti brunva (İsmin ayrılma hâli) adın ayrılma durumu nereden ayrıldığını gösterir. Söz konusu hâl herhangi bir yerden ayrılmayı ifade ettiği gibi, zamandan da ayrılmayı ifade edebilir: Sakhli-dan – evden, maisi-dan – mayıstan... (1973: 74).

Mitsevniti brunva (-e/a kadar edatı) belli bir mesafe yaklaşmayı zaman ve mekânsal olarak ifade eder: Kakheth-amde – Kakhethi'ye kadar, mais-amde – Mayısaya kadar... (1973: 75).

² İsmin yalın hali (Sakhelobiti brunva) eski dönemlerde "Tsrpelobiti" kavramıyla ifade edilirken "Sakhelobiti brunva" kavramını Gürcüceye Pl. İoseliani kazandırmıştır.

³ Arn. Çikobava eşitlik halini "Vnebiti brunva" söz konusu sıralamaya almamıştır.

Sadaobiti brunva (Bulunma hâli), eylemin yerini belirtir. Gürcücede söz konusu hâlin +*Şİ* ve +*ZE* olmak üzere iki eki mevcuttur. Tskal-şi – suyun içinde, tskal-ze – suyun üstünde. İsmi yönelme hâlinde türeyen söz konusu edatlardan +*Şİ* “İçinde” anlamında gelirken, +*ZE* ise “Üstünde” anlamına gelmektedir (1973: 75).

Yerel hâller olarak geçen söz konusu üç hâl sıralamada Tsodebiti brunva’dan (ismin hitap hâli) önce yer verilmektedir. Sakhelobiti brunva (İsmi yalın hâli), motkhrobiti brunva (İsmi eden hâli), mitsemiti brunva (Yönelme hâli), natesaobiti brunva (İlgi hâli), mokmedebiti brunva (Vasıta hâli), vitarebiti brunva (Eşitlik hâli), sadaobiti brunva (Bulunma hâli), gamosvliti brunva (Ayrılma hâli), mitsevniti brunva (-e/a kadar edatı), tsodebiti brunva (İsmi hitap hâli) (1973: 75).

Yerel hâllerin varlığını kabul etmeyen Arnold Çikobava “Gürcücede Edat alan hâller üzerine” isimli makalesinde edatların hâl eki olarak algılanmasının doğru olmadığından bahsetmektedir. İddialarını aşağıda belirtilen argümanlarla desteklemektedir:

1. +*Şİ* ve +*ZE* edatlarını hâl eki olarak kabul edilmesi durumunda bir edata aynı fonksiyonu gören iki ekin gelmesi nasıl açıklanabilir?

2. +*Şİ* ve +*ZE* edatlarını direkt isme eklendiği için hâl eki olarak kabul edecek olursak sessiz harfle biten kelimelerle birleşik yazılan +*TAN* (+*NIN* yanında) anlamına gelen edat niçin hâl eki olarak kabul edilmemektedir?

3. Bazı durumlarda ise +*Şİ* ve +*ZE* edatları yönelme hâl eki ile birlikte kullanılmaktadır. Bu durumda hangisi edat hangisi hâl eki olarak kabul görmelidir? *Mtasa da barşi – dağda ve ovada* örneğinde *Mtasa* (dağda) kelimesine +*Şİ* edatı gelmemektedir ve bundan dolayı +*Şİ* hâl eki olarak kabul edilemez.

Arn. Çikobava yerel hâllerin varlığını kabul etmemekle beraber eski Gürcücede de bazı edatların ismi hâlleri arasında olması gerektiği eğilimin olduğunu belirtmektedir. Çikobava aynı zamanda yerel hâllerin birleşik hâller olduğu üzerinde durmaktadır (Çikobava 1961: 201-204).

Gürcü dilbilimde söz konusu hâl kategorilerinin ayrı hâl kategorileri olmadığı düşüncesi ağır basarken, bazı dil bilimcilere göre ise adı geçen hâl kategorilerinin diğerleri ile birlikte hâl kategorisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi kabul görmektedir. Hâl kategorisi fonksiyonunda kullanılan edatlar üzerine çalışma yapan Ar. Martirosovi söz konusu durumun eski Gürcücede de var olduğunun altını çizmektedir: Gürcücede edatların yüklenmiş oldukları birçok fonksiyonları vardır. Bunlar arasında; sonuna geldiği isimle cümledeki diğer kelimeler arasında benzerlik, zaman, yer, başkalık vb. gösterilebilir. Gürcücede edatların yürütmüş oldukları fonksiyonları diğer dillerde hâl kategorileri yürütmektedir. Tarihi süreçte edatlar kelimelerle birlikte kullanılmaya başlandığında kendi fonksiyonunu kaybederek hâl kategorisi şekline bürünmüştür. Buna örnek olarak ismi yönelme hâli (Mitsemiti brunva) ile birlikte kullanılan +*Şİ* edatı gösterilebilir. İsmi yönelme kategorisinin (Mitsemiti brunva) eki +*S* olmasına rağmen zaman içerisinde +*Şİ* edatı +*S*’nin yerini almış ve hâl kategorisi eki konumu-

na gelmiştir (Sakhl-şi – evde). Söz konusu durum +ZE, +TAN, +MDE edatları için de geçerlidir (Martirosovi 1946: 203). Bu açıdan modern Gürcücede mitsevniti brunva (-e/a kadar edati) olarak kabul gören hâl kategorisi göze çarpmaktadır. Örneğin, tsa-mde – gökyüzüne kadar, soplad-mde / soplamde – köye kadar (Sarchveladze 1984: 373).

Arnold Çikobava tarafından kabul edilen hâl eklerinin sıralamasında tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) yer almamaktadır. Diğer hâllere oranla daha yeni olan tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) kavramı Yunanca “*Kletike*” ve Latince “*Vocativus*”dan gelmektedir. Gürcü dil biliminde ise ilk olarak Z. Şaşovani tarafından yazılan “*Gürcüce Kısa Dil Bilgisi*” isimli eserde kullanılmıştır. Gürcüceye ilk başta “*Satsodebo*” olarak giren hitap hâli, Anton Katalikos tarafından “*Tsodebiti*” olarak değiştirilmiştir. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) ile ilgili Gürcücede birçok farklı düşünce bulunmaktadır. Bazı dilbilimciler Tsodebiti brunva’yı (İsmin hitap hâli) bağımsız hâl olarak kabul ederken bazı dilbilimciler ise kabul etmiyordu. Eski dilbilimcilerin Yunanca ve Latince den aldıkları ismin hâlinin Arnold Çikobava tarafından Gürcücenin yapısına uygun olmadığını iddia edilmesi üzerine dil bilimciler arasında tsodebiti brunva’nın (İsmin hitap hâlinin) bağımsız hâl olduğuna ve olmadığına dair iki görüş ön plana çıkmıştır (V. Topuria 1956: 37).

Arnold Çikobava, tsodebiti brunva’nın (İsmin hitap hâli) herhangi bir isimle bağlantıya geçemediğini Arnold Çikobava, söz konusu ekin sadece hitap için kullanılan bir ek olduğunu ve hâl olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Söz konusu tezi Dil Bilimci V. Topuria da savunmaktadır. Topuria tsodebiti brunva’nın (İsmin hitap hâli) Dionysios Thraks’a ait Tekhne Grammatike’de, Z. Şaşovani’nin “*Gürcüce Kısa Dil Bilgisi*” eserinde, Avrupa’nın bazı dillerinde ve Hintçede var olduğunu ve ismin yalın hâlinde tamamen farklı olduğunu, kendine ait ekinin olduğunu belirtmiştir. Rusça, İngilizce, Almanca, Fransızca da ise hitap hâlini ifade edebilmek için ismin yalın hâli kullanılmaktadır. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) diğer hâllere göre net bir konuma sahip değildir. Bazen cümlenin ilk kelimesi ile kullanılırken, bazen ortada bazense cümlenin sonunda yer almaktadır. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) ekinin kelimedden çıkarılmasıyla kelimenin anlamında herhangi bir değişiklik yaşanmamaktadır (1956: 36).

Dilbilimci Akaki Tsereteli’ye göre ise Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâl) eki +O sadece hâl eki fonksiyonu yürütmektedir. Şanidze tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) eki +O’nun kelime türetme fonksiyonundan bahsetmektedir. Örneğin, khancali – hançer kelimesinden khancali-ani – hançerli kelimesi türetilebilir. Eğer Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâl) eki +O’dan yeni kelime türeyebiliyorsa o zaman eklendiği kelimenin hâllere göre değişmesi gerekmektedir. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâl) eki +O’yu *khancali-hançer* kelimesine eklediğimizde *khancali-o* kelimesi türer. Söz konusu kelimenin hâllere göre çekimi imkânsızdır. Bu açıdan tsodebiti brunva’nın (İsmin hitap hâli) ayrı bir ismin hâli olduğu rahatlıkla söylenebilir (Akaki Şanidze 1956: 53).

L. Kvachazde ve T. Uturgaidze, Akaki Şanidze'yi desteklerken, G. Nebieridze'ye göre ise tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) eki +O ne bir hâl ekidir, ne de bu ekten yeni bir kelime türetmek mümkündür. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) hâl kategorisinde sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli) ile birlikte yer almalıdır. Gürcücede tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) **1.** Eksiz Ø, **2.** +O eki, **3.** +V eki olmak üzere 3 farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) ne artzamanlı olarak, ne de eşzamanlı olarak ayrı ve bağımsız bir hâldir. Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) kategorisinde sakhelobiti brunva'nın (İsmin yalın hâli) farklı bir seçeneği olarak ele almalıyız. Arnold Çikobava ve V. Topuria'nın savunduğu "*Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) hâl kategorisinde ele alınmamalıdır*" tezinin doğru olmadığı gibi, Akaki Şanidze'nin "*İsmin hâl kategorisinde yer almalıdır*" düşüncesi de doğru bir yaklaşım değildir (G. Nebieridze, 1986: 246).

T. Putkaradze, "*İsmin sentezi ve analiz modelleri*" isimli makalesinde konuyla ilgili şu görüşlerini belirtmektedir: İsmin hâlleri biçimbilimine ait bir kalıp olup içinde kullanıldığı somut cümleye göre söz bilimi ve anlam bilime ait öğeler barındırmaktadır. İsmin hâlleri 6 basit ve 11 birleşik olmak üzere ikiye ayrılır.

BASİT HÂLLER:

Sahelobiti brunva (İsmin yalın hâli): Kök + O: Mitsa – toprak, katsi – adam.

Mothrobiti brunva (İsmin eden hâli): Kök + M || MA ||N: Mista-m – Toprak, kats-ma – adam, Vi-n? – Kim? Aman – Bu.

Mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli): Kök + S: Mitsa-s – Toprağa, kats-s – adama.

Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli): Kök + S(İ) || İS || O: Tskaro-si – kaynağın, kats-is – adamın, çemi – benim.

Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli): Kök + Tİ || İT: Tskaro-ti – kaynakla, kats-it – adamlar.

Vitarebiti brunva (İsmin eşitlik hâli): Kök + D || AD: Tskaro-d – kaynakça, kats-ad – adamca.

Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli): Kök + O || V: Tskaro-v – kaynak, kats-o – adam.

BİRLEŞİK HÂLLER:

Mkopiti brunva (İsmin ilgi zamirli hâli): Kök + SAS || İSAS: Margo-sas – Margo'nunki, Mezobl-isas – Komşunununki.

Danişnulebiti brunva (İsmin sebep hâli): Kök + SAD || İSAD || DAMİ; Kök + İSTVİS, TVİS: Tskaro-sad – kaynak için, kats-isad – adam için; çem-dami – benim için, tskaro-stvis – kaynak için, kats-stvis – adam için, çem-tvis – benim için.

Msgavsebiti brunva (İsmin benzetme hâli): Kök + SAVİT || İVİT: Mitsa-savit – toprak gibi, çem-savit – benim gibi, kats-ivit – adam gibi.

Sazedao brunva (İsmin yönelme / bulunma / yüzey hâli):⁴ Kök + ZE: Kats-ze – adam hakkında, mas-ze – onun hakkında.

Saşıdao brunva (İsmin yönelme / bulunma hâli):⁵ Kök + Şİ || SŞİ: Sakhl-şi – evde / eve, ma-sşi – onda (onun içinde).

Tanaobiti brunva (İsmin vasıta⁶ / yönelme / beraberlik hâli): Kök + STAN || TAN: Dedas-tan – annemle / anneme, kats-tan – insanla / insana, mastan – onunla / ona, çem-tan – benimle / bana.

Mimartulebiti brunva (İsmin yönelme hâli (-e/-a doğru edatı): Kök + KEN || İSKEN: Çems-ken – bana doğru, kats-isken – adama doğru.

Tanamdevrobiti brunva (İsmin ardışık hâli) (...-r ...-mez, ...-r ...-maz, dikten sonra zarf fiilleri): Kök+TANAVE || İSTANA || İSTANAVE: Tsam-istanave – yer yemez, yedikten sonra.

Datskebiti brunva (İsmin başlama hâli): Kök + DAN || İDAN: Tska-ro-dan – kaynaktan, sakhl-idan – evden.

Tanhlebiti brunva (Birliktelik hâli): Kök + (Tİ) + || TURT || İTURT: Sandroti-turt – Sandroyla birlikte, Sanroturt - Sandroyla birlikte, katsiturt – adamlarla birlikte.

Mitsevniti brunva (Sınırlama hâli (-e/-a kadar edatı): Kök + MDE || AMDE: Tskaro-mde – kaynağa kadar, sakhl-mde – eve kadar, çem-amde – bana kadar (Putkaradze 1997: 163-165).

Gürcücede ismin hâlleri, oranları ve sıralaması üzerine birçok mülahaza olsa da üniversitelerde ve okullarda gösterilen gramer kitaplarında sıralama Akaki Şanıdze tarafından uygulanan ve en çok kabul gören sıralamadır. Bu sıralamaya göre Gürcücede hâller ve ekleri şu şekildedir:

1. Sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli): +*İ*, + \emptyset
2. Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli): +*MA*, +*M*
3. Mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli): +*S*
4. Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli): +*İS*
5. Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli): +*İT*
6. Vitarebiti brunva (İsmin eşitlik hâli): +*AD*, +*D*
7. Tsodebite brunva (İsmin hitap hâli): +*O*, +*V*.

Söz konusu sıralamada hâllerin biçim bilimi ve cümle bilgisi yönleri göz önünde bulundurulmuştur. Öncelikle öznel grup içerisinde yer alan hâller: **1.** Sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli), **2.** Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli), **3.** Mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli) verilmektedir. Söz konusu hâlleri birleştiren en önemli unsur ses bilimsel ve biçim bilimsel olarak ünlü düşmesinin ve hece sonu ünlü harf değişiminin yaşanmıyor olmasıdır. Aslında, tsodebite brunva (İsmin hitap hâli) aynı grup içerisinde yer almasına rağmen nesnel gruba giren hâllerin mevcut sıralamayı takip etmesinden dolayı sıralamada son hâl olarak kullanılmaktadır.

⁴ Dışa doğru yönelik eylemleri kapsamakla beraber daha çok hakkında edatının karşılığıdır.

⁵ İçer doğru yönelik eylemleri kapsamaktadır.

⁶ Vasıta hâli olarak kullanıldığı durumlarda ile edatı ile ifade edilir.

Mitsemite brunva'dan (İsmin yönelme hâli) sonra vitarebiti brunva'nın (İsmin eşitlik hâli) yerleşebileceğine dikkat çeken Dilbilimci J. Peikrişvili, eşitlik hâlinde ünlü düşmesinin olmadığını, öncelikli sıranın ünlü düşmesi olmayan ve sonrasında ünlü düşmesi olan hâllere verilebileceği düşüncesini savunmakla beraber ünlü düşmesi ve hece sonu ünlü harf değişimini yaşamayan tsodebiti brunva'nın (İsmin hitap hâli) geleneksel yapının bozulmayarak sıralamanın sonunda yer almasından daha doğru olacağı mülâhazası üzerinde durmaktadır (Peikrişvili 1992: 23).

GÜRCÜCEDE HÂL KATEGORİSİNİN ANLAMBİLİMSEL VE İŞLEVSEL FONKSİYONLARI

Gürcü dil biliminde ismin hâllerinin biçim bilimsel yapısı ve söz dizimsel fonksiyonları üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen aynı durumun anlamsal açıdan yeterli olduğu söylenemez (Nackebia 2012: 12, Corbenadze 1983: 213). Herhangi bir dildeki bütün hâl ekleri biçim bilgisi, cümle bilgisi ve anlam bilgisi düzleminde incelenmektedir. Biçim bilgisi kelimenin yapısını, cümle bilgisi söz dizimsel fonksiyonlarını, anlam bilgisi ise en küçük dilsel yapılardan en büyük dilsel yapılara doğru anlam üretici bütün dil öğelerini ele alır (1983: 211-218). Hâllerin çeşitli anlamsal işlevleri fiiller yoluyla ifade edilir

Gürcücede bütün hâl ekleri, bir ya da birden çok değişik işleve sahiptir. Bu tür durumlarda hâl eklerinin işlevleri asıl ve genel olarak ikiye ayrılır. Hâllerle birlikte kullanılan edatların eklenmesi durumunda ise mevcut olanların üzerine yeni fonksiyonlar ortaya çıkar. (Gogolaşvili, Arabuli, Sukhişvili, Mancgaladze, Cumburidze, Corbenadze 2011: 130).

Gürcü dili üzerine yapılan güncel çalışmalar da hesaba katıldığında Gürcüce hâl eklerinin değişik fonksiyonlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Sakhelobiti Brunva (İsmin Yalın Hâli) --+İ, +Ø:

İsmin yalın hâl eki +İ'dir (Tsign-i - Kitap). Diğerlerine nazaran daha yeni olan sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli) Gürcü dil literatürüne Platon İoseliani tarafından kazandırılmıştır (Potskhişvili, 1979: 540). Latincece nominativus (Nominatif) olarak geçen bu hâl "*Dengi*" anlamına gelmektedir.

Modern Gürcücede +İ hâl ekinin zamanla fonksiyonlarını yitirmesi sonucunda eksiz durumlarla da karşılaşmaktadır. Sesli harflerle biten kelimeler, yani kelimelerin sonundaki sesli göstergeler ismin yalın hâli olarak kabul edilir (deda ← deda-y ← deda-i). +İ hâl eki tamlayan "*İgi-O*" zamirinden türemektedir.

Cümle içerisinde özne, belirtili nesne, isimden türemiş fiillerin isim kısmı, tümleç olarak kullanılmaktadır (Bulbuli saamurad galobda -Bülbül âşık gibi ötüyordu; Bavşvma datsera tserili - Çocuk mektup yazdı; Deda gakharebuli iko - Anne sevinçli idi...). Gürcücede kelimeler genellikle +İ, +A, +O, +E göstergeleri ile bitmektedir. Bu göstergelerle biten bütün kelimeler yalın hâlde konumlanır.

Örnekler:

Magid-*a*- Masa, ut-*o*- ütü, sakhl-*i*- ev, mebağ-*e*- bahçıvan...

Anlamsal açıdan sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli) isimlendirme, varoşçuluk, ek fiil, değişimi ifade etme gibi farklı işlevlere sahiptir:

Sakheldebitoba (İsimplendirme): Şota Rustavelis "*Vepkhvis Tkaosani*" (Şota Rustaveli'nin - Kaplan Postlu Şovalyesi; Puri: Puris gasakidi mağazia - ekmeğin satıldığı mağaza; Khandzari - yangın (Khandzaria - ateşli olma durumu).

Egzistentsialuroba (Egzistansiyalizm, varoluşçuluk): Ğame - gece, simşvide - huzur...

Predikatuloba (Ek fiil): İs iko komisari - O komser idi...

Gardaktsevitoba (Değişim): Odesğac mikruebuli daba didi *kalaki* gakhda - Bir zamanlar ücra bölgede yer alan ilçe büyük bir şehir oldu... (Corbenadze 1983: 211).

2. Motkhrobiti Brunva (İsmin Eden Hâli) --+MA, +M:

Gürcüceye ve İberya-Kafkas dillerine özgü bu hâl kategorisi (Çikobava 1998: 27) Türkçede bulunmaz. Söz konusu hâl eki geçişli fiillerin kendine özgü içeriği ile paralellik göstermektedir. Genetik olarak diğer hâl eklerine göre daha yeni olan motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli), kavram olarak Anton Katalikos tarafından üretilerek Gürcü diline kazandırılmıştır (Aktaran: Sağınadze 2008, s. 46).⁷ Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) eki, sesli harfle biten kelimelerde +*M*, sessiz harfle biten kelimeler için +*MA* şeklinde uygulanır (Tsign-*ma* - kitap, mze-*m* - güneş...). "*Man - O*" zamirinden türemiş olan motkhrobiti brunva'nın (Kats-*man* | kats-*ma* - adam; mama-*man* | mama-*m* - baba) eski dönemlerdeki karşılığının +*N* olduğu varsayımı da mevcuttur.

Motkhrobiti brunva'nın (İsmin eden hâli) Hint-Avrupa dillerindeki kavramsal karşılığı "*Ergativ*" (Ergative) olarak bilinir (Aktaran: Peikrişvili 1992, s. 40).

Söz konusu hâl durumu cümle içerisinde özne ile temsil edilir (Çikobava 1998: 27): Mzem gaanata kvekana - Güneş ülkeyi aydınlattı... Yemin içeren bazı kelime kalıplarındaki ismin eden hâli kelime çeşitlerinden ünlem grubuna girmektedir (Çemma mzem - benim güneşim, dedaşvilobam - anamın, çocuklarımın üzerine...). Genellikle geçmişte yapılan bir eylemi anlatırken kullanılan bu hâl, istisnaî birkaç durum hariç geçmiş zamanda çekimlenen geçişli fiillerde özne ile birlikte kullanılır. Örneğin, Dedam erti saatis ts'in isauzma - Annem bir saat önce kahvaltı etti, bavşvebma moedanze pekhburti itamaşes - çocuklar sahada futbol oynadılar... Modern Gürcücede motkhrobiti brunva'nın (İsmin eden hâli) geçmiş zaman dışında kullanıldığı birkaç istisna durum göze çarpmaktadır. *Tsodna - bilmek* fiilinin şimdiki zamanda kullanılan bütün kalıplarında özneye motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) ekinin gelmesi bu durumu anlatan en iyi örnektir: Çemma

⁷ Gerçi söz konusu kavramın tam olarak içeriği ifade ettiği söylenemez.

megobarma inglisuri dzalian kargad itsis – Arkadaşım İngilizceyi çok iyi biliyor, Ğmertma itsis || utskis – Tanrı bilir!⁸ Kendi dillerinde motkhrobiti brunva'ya (İsmin eden hâli) sahip olmayan yabancılar bu hâli ve ekini öğrenmekte bir hayli güçlük çekmekte ve konuşurken ciddi yanlışlar yapmaktadırlar. Örneğin, *İam itsis – İa biliyor* demeleri gerekirken İa biliyor anlamına gelen *İa itsis* demektedirler. Bunun dışında Gürcistan'ın bazı bölgelerinde kullanılan ağızlarda yukarıda bahsi geçen kural uygulanmamakta ve motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) geçmiş zamanlı geçişli fiiller haricindeki geçişsiz fiiller ve diğer zamanlarda da kullanılmaktadır. Değişik ağızlardaki yanlış kullanıma dikkat çeken ilk bilim adamı özelliğine sahip H. Schuchardt, Kvemoimeruli köyü ağzından örnekler vermektedir: *Kacma movida – Adam geldi.* (Aktaran: Gabunia, 2007, s. 158). Söz konusu cümlede "*Movida – Geldi*" fiili geçişsiz fiil olmasına rağmen motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) eki +MA eklenmiştir. Acara ağzında motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) eki şimdiki ve gelecek zamanın kullanıldığı cümlelerdeki isimlere de gelebilmektedir: *Dedam daklida zamtarşi katmebi – Annem kışın tavukları kesiyor; Ahla tsolma gamuastsreps muradi – Şimdi eşim muradı geçecek; İm berma getyvis rames – O papaz sana birşeyler söyleyecek* (Surmava 1991: 82); *Glehebma hmarobs mitsas – Köylüler tarlayı ekip biçiyorlar* (Kiziria 1963: 113). Bahsi geçen cümlelerde fiillerin şimdiki ve gelecek zamanlarda kullanılmış olmalarına rağmen "*Dedam – annem*", "*Tsolma – eşim*", "*Berma – papaz*" ve "*Glehebma – köylüler*" kelimelerinde +M ve +MA motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) ekleri yanlış olarak kullanılmaktadır.

Türemesi ve fonksiyonları açısından benzer özelliklere sahip sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli) ve motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli) kategorilerinde eylemi gerçekleştiren şahsın "*Öznesinin*" ifade edilmesinde kullanılmasına rağmen, sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâl) kategorisinin fonksiyonları, motkhrobiti brunva (İsmin eden hâl) kategorisine nazaran daha fazladır: Cümle içerisinde belirtili nesne ve zaman zarfı olarak kullanılmaktadır (İmnaişvili 1957: 682).

3. Mitsemiti Brunva (İsmin Yönelme Hâli) –+S:

Genetik olarak çok eskidir. "*Mitsemiti*" kavramı Yunanca "*Dotike*", Latince "*Dativus*"un karşılığıdır. Tarihte sınıf kategorisi eki olma ihtimali olan +S eki, modern Gürcücede yönelme hâl eki olarak kullanılmaktadır: Tsigni-s (kitaba), mze-s (güneşe) vs.

Cümle içerisinde özne, düz ve dolaylı nesne, basit nesne, isimden türemiş fiillerin isim kısmı, tümleç olarak kullanılmaktadır: *Mezobels auşenebia sakhli – komşu ev yapmış; Mtvare şuks hpens dedamitsas – Ay dünyaya ışık saçıyor; Kviras pırveli tovli movida – pazar günü ilk kar yağdı...* (Martirosovi 1956: 375-376).

⁸ Gürcücede direk geniş zamanı karşılayan bir zaman bulunmamaktadır. Gürcücede şimdiki zamanlı kalıplar, çeviri sırasında hedef dildeki anlatılmak istenilen düşünceye göre bazen şimdiki zaman olarak, bazense geniş zaman olarak geçebilmektedir.

İsmin bu hâli kelime gruplarında ve cümlelerde fiildeki hareketin yönelmediği durumu belirtmek için kullanılır: Megobars vutkhari – arkadaşşıma söyledim; Momaval mankanas şevkhede – gelen arabaya baktım.

Söz konusu hâlin diğer işlevleri aşağıdaki gibidir:

Adresati (Yönelme): Amkhanags mistserts – arkadaşşıma yazacak;

İnteresi-Daintereseba (İlgi): Amkhanags dautserts – Arkadaşı için yazacak;

Samokmedo sagani (Eylem alanı): Sakhls aşenebs – Evi inşa edecek;

Mokmedebis iaraği (Eylemin aleti): Çakuçs urtkams – Çekiçle vuruyor;

Mimartuleba (Yön): Kalaks gaemgzavra – Şehre yolculuk edecek;

Mitsevnitoba (Varılan yer): Kalaks çavida – Şehre vardı;

Gantskoba (Duygusal durum): Mas mostsons (beğeniyor), mas emğereba – Şarkı söyleyebiliyor;

Mititeba mokmedze (Eylemi yapanın belirtilmesi): Dzmas sakhli auşenebia – Kardeşi ev yapmış;

Mititeba sargeblobaze (İstifade edenin belirtilmesi): Dzmas sakhli auşena – Kardeşine ev yaptı (Peikrişvili, Sağınadze 2014: 86).

İsmin yönelme hâli, bünyesinde zaman içeren isimlerle birlikte kullanıldığında zaman zarfı, yer içeren isimlerle birlikte kullanıldığında ise yer zarfı işlevi görür: Or dğes davrçebi – iki gün kalacağım, sağamos moval – akşama gelirim; akhloş movida – yakına geldi, şorstsavida – uzağa gitti... (Gogolaşvili, Arabuli, Sukhişvili, Mancgaladze, Cumburidze, Corbenadze 2011: 132-133).

4. Natesaobiti Brunva (İsmin İlgi Hâli) –+İS, +Sİ:

İsmin ilgi hâl eki +İS ve +Sİ'dir. Mazisi oldukça eski olan natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli) Yunanca "Genikes", Latince "Genetivus" kelimeleri ile ifade edilir. Söz konusu ekleri Gürcü dilbilimciler +İ ve +S olarak ikiye ayırmaktadır (+S hâl eki, ismin yönelme hâl ekiyle aynıdır).

Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli) cümle içerisinde basit nesne, tamlayan, isimden türemiş fiillerin isim kısmı, tümleç olarak kullanılmaktadır (Martirosovi 1956: 388-390).

Örnekler: Dzağlis meşinia – Köpekten korkuyorum; Tkis haerma kvela gamoatsotskhla – Ormanın havası herkesi canlandırdı; Maşin tormeti tslisa iko Tamari – Tamar o zamanlar on iki yaşlarındaydı; Tsasvlis tsin stumarma madloba gadaukhada maspindzels – Misafir gitmeden önce ev sahibine teşekkür etti vb.

Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli), öncelikle adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildirir, sahiplik gösterir ve adlar arasında bağlantı kurar. Örnekler: Mgzavr-is tserilebi (yolcunun mektupları), telepon-is peri (telefonun rengi)...

Kutvnileba (İyelik): Mamis sakhli – Babamın evi;

Tsarmomavloba (Tür): Khis sakhli – Ağaç ev;

Mokmedi saganı (Aktif eylem): Msakhiobis gamosvla – sanatçının sahne performansı;

Tviseba (Özellik): Mebrdzolis simamatse – Komşunun cesareti;

Şepaseba (Değerlendirme): Didi chukuis adamiani – Büyük aklın sahibi;

Damokidebuleba (Konum): Universitetis student'i – Üniversite öğrencisi;

Samokmedo saganı (Eylemden etkilenen): Khis daçekhva – Ağaç kesimi;

İnteresi (İlgi hâli): Amkahanagis tserili – Arkadaşın mektubu;

Predikatuloba (Ek fiillik): Maşin 12 tslis vikavi – O zaman 12 yaşında daydım vb.

Bu işlevlerinin haricinde, herhangi bir ürünün miktarının belirtilmesinde de kullanılır: Sami laris – üç larilik, samasi laris produktsia – üç yüz larilik ürün (Gogolaşvili, Arabuli, Sukhişvili, Mancgaladze, Cumburidze, Corbenadze 2011: 134).

5. Mokmedebiti Brunva (İsmin Vasita Hâli) –+İT:

Mokmedebiti brunva'nın (İsmin vasita hâli) ekleri +*İT* ve +*Tİ'dir*. Latince "*Instrumentalis*" kelimesinden türetilmesine rağmen tam olarak onu karşıladığı söylenemez.

Cümle içerisinde basit nesne ve tümleç olarak kullanılmaktadır. Örnekler: Nislit daipara mtebi – dağlar sisle kaplandı, mgzavrebi siprtkhilit midiodnen – yolcular dikkatlice gidiyorlardı vb.

İsmin belirttiği varlık veya nesnenin fiildeki oluş ve kılışında "*vasita*" olarak kullanıldığı veya "*birliktelik*" anlamı ifade ettiği de görülür. (Şaraşenidze 1956: 413-414):

Gamosvlioba (Çıkma): Sio sarkmlit nasroli – Pencerenin savurduğu meltem);

Churviloba (Vasita, donanım): Pankrit datserili – Kalemle yazılan;

Ts'armomavloba (Soy): Tsodebit aznauri – Asilzadeliliğiyle bilinen; Tomit Arabi – Arap ırkından, Erovnabit kartveli – Milliyeti Gürcü;

Tanaoba (Birliktelik, beraberlik): Tsol-şvilit dabruna – Eşi ve çocuklarıyla döndü;

Rogoroba (Durum, nicelik): Mgzavrebi siprtkhilit şediodnen – Yolcular azami dikkatle giriyorlardı; Kvela simşvidit şekhvda – Herkes huzurlu bir şekilde karşıladı vb.

İsmin vasita hâli (Mokmedebiti brunva) yer ve zaman zarflarının ifade edilmesinde de kullanılır: Dasavletit mze çadioda – Güneş batıda batıyordu; Dilit adre dgeboda – Sabahleyin erkenden kalkıyordu (1956: 415).

6. Vitarebiti Brunva "Durum Hâli" (İsmin Eşitlik Hâli) –+AD, +D:

Çok eski dönemlerden beri Gürcücede var olmasına rağmen Gürcü dil bilgisi kitaplarına bağımsız bir hâl olarak yakın dönemlerde girmiştir. Avrupa dillerinde bu hâlin bulunmamasından dolayı ismi Gürcüce temellere dayandırılarak verilmiştir. Anlamsal içeriği göz önünde bulundurularak söz

konusu hâl için değişik dönemlerde birkaç farklı terim kullanılmıştır. Bu terimler “*Modalobiti, gardakmniti, ganvitarebiti, vnebiti, gardaktseviti, mi-martulebiti, vitarebiti*” şeklinde sıralanabilir. Eşitlik hâlinin modern Gürcücedeki son tanımlanışı “*Vitarebiti*” şeklindedir (Çikobava 1956: 12).

Vitarebiti brunva (İsmin eşitlik hâli), sesli harfle biten kelimelerde +D, sessiz harfle biten kelimelerde +AD şeklinde uygulanır. Örnekler: Megobru-lad tskhovrobdnen – Dostça yaşıyorlar; Dzmurad mitkhari ra khdeba – Erkekçe söyle, neler oluyor?

Cümle içerisinde basit nesne, tümleç, isimden türemiş fiillerin isim kısmı işlevinde kullanılmaktadır (Male sopeli kalakad iktsa – Kısa zamanda köy şehre dönüştü; Gogona gulianad kiskisebda – Kız içtenlikle kahkaha atıyordu.

Vitarebiti brunva (İsmin eşitlik hâli), eklendiği kelimenin durumunu ve eklendiği adla fiil veya cümlenin başka ögesi arasında karşılaştırmaya dayanan birbirinden farklı niteliklerde eşitlik ilişkisi kurma durumudur.

Söz konusu ekin cümle içerisinde yüklendiği işlevlerden bazıları şunlardır:

Gardaktsevito (Değişim): Patara ğele mdinared iktsa – Küçük çay ırmağa dönüştü;

Mitsevnitoba (Varılan nokta): Kalakamde mşvidobianad miaġtsies – Şehre sağlam bir şekilde vardılar;

Vitareba (Durum): Lamazad gamoikureba – Güzelce görünmekte;

Tviseba (Özellik): Dincad saubrobdna – Sağlam bir şekilde konuşuyordu;

Ceroba (Kez, Defa, Kere): Meored movedi – ikinci kez geldim;

Danişnuleba (Amaç, hedef, gaye) Pekhburtis satamaşod midioda – Futbol oynamak için gidiyordu vb. (Şaraşenidze 1956: 423-429).

Vitarebiti brunva (İsmin eşitlik hâli) Gürcücede durum, yer-yön ve zaman zarfı olarak da kullanılmaktadır: Çveni dzveli natsnobi sidzed mogvevlinba – eski tanıdık damat olarak karşımıza çıktı; İm kveknad tskhovreba samaratali aris? – Bu dünyada adalet var mı acaba? Ak dzvelad eklesia idga – Burada eskiden kilise vardı (Gogolaşvili, Arabuli, Sukhişvili, Mancgaladze, Cumburidze, Corbenadze 2011: 135-136).

7. Tsodebiti Brunva (İsmin Hitap Hâli) –+O, +V, +Ø:

Tsodebiti brunva'nın (İsmin hitap hâli), diğer hâl eklerine nazaran yeni olduğu söylenebilir. Gürcücede kullanılan “*Tsodebiti*” terimi Yunanca “*Kletike*” ve Latince “*Vokativus*”dan gelmektedir. Türkçede karşılığı olmayan bu hâl, sessiz ile biten kelimelerde “o”, sesli ile biten kelimelerde “v” biçiminde, insan isimlerini söylerken ise hiçbir ek almadan kullanılır: Megobaro – Dostum; Kvekanav – Ülkem; Petre - Petre... (Şanidze 1956: 56).

Anlamsal olarak çağırma ve hitap ederken kullanılan tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) isimlerin haricinde isim tamlamalarında da karşımıza çıkar: Çem-o karg-o kvekana-v – Benim iyi ülkem (Gogolaşvili, Arabuli, Sukhişvili, Mancgaladze, Cumburidze, Corbenadze 2011: 136).

Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) kullanılırken ekin geldiği kelimeler cümle içindeki diğer kelimelere nazaran daha vurgulu bir şekilde söylenir ve yazılışı sırasında ise ünlem işareti kullanılır. Tsodebiti brunva'nın (İsmin hitap hâli) cümlelerin neresinde kullanılacağı konusu değişkenlik gösterir. Konuşmak istediğimiz kişinin dikkatini çekmek istediğimiz durumlarda hitap hâli kullanılarak önce muhatabın ismi söylenir, sonrasında ise konuşulacak konuya geçilir. Bu durumda tsodebiti brunva'nın (İsmin hitap hâli) cümlelerin başında, ortasında veya sonunda kullanılması gerektiğine dair bir sınırlama bulunmaz. (Topuria 1956: 44).

Diğer hâllere nazaran kendine özgü özelliklere sahip tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) cümle içerisinde hitap ve çağırma durumunu anlattığı ve (*Mzeo damkhede – Güneş bana bak; Tsvimav damkhede! – Yağmur bana bak; Upro khmamağla imğeret, Mtkvaro, Rioni, Aragvo! – Mtkvaro, Rioni, Aragvo daha yüksek sesle şarkı söyleyin!*) cümle bilgisinde diğer kelime çeşitleri ile bir bağ kurmadığı için başlarını Arnold Çikobava'nın çektiği bazı Gürcü dil bilimcileri "*Tsodebiti brunva*"yı hâl eki olarak kabul etmemektedir.

SONUÇ

Yukarıda da görüldüğü üzere, ismin hâlleri Gürcü dil bilimcilerinin bakış açılarına bağlı olarak farklı şekillerde sıralanabilir. Akaki Şanidze, söz konusu sıralamalardan bazılarının küçük bir farklılıkla geleneksel Yunanca, Latince ve Rusçadan etkilendiğini ileri sürer.

Gürcüceye has Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli), Sakhelobiti brunva'nın (İsmin yalın hâli) yerine, ismin eşitlik hâli (Vitarebiti brunva) ise ismin hitap hâlinin (Tsodebiti brunva) önünde yer almaktadır. Gürcücede son şekliyle hâller ve ekleri şu şekildedir: **1.** Sakhelobiti brunva (İsmin yalın hâli): +İ, +Ø, **2.** Motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli): +MA, +M ise Gürcüce ve özellikle İberia-Kafkas dilleri için özel olan bir hâl ekidir. Bu hâl ekini Gürcü diline kazandıran Anton Katalikos'tur (Babunaşvili 1970: 90), **3.** Mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli): +S, **4.** Natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli): +İS, **5.** Mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli): +İT, **6.** Vitarebiti brunva (İsmin eşitlik hâli): +AD, +D, **7.** Tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli): +O, +V (Şanidze, 1980: 45). Hâl eklerinden bazıları eski, bazıları ise görece yenidir. En eskileri mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli) ve natesaobiti brunva'dır (İsmin ilgi hâli). Ardı sıra motkhrobiti brunva (İsmin eden hâli), mokmedebiti brunva (İsmin vasıta hâli), vitarebiti brunva (İsmin eşitlik hâli), tsodebiti brunva (İsmin hitap hâli) gelmektedir.

Sakhelobiti brunva (İsmin yalın Hâli), mitsemiti brunva (İsmin yönelme hâli) ve natesaobiti brunva (İsmin ilgi hâli) bütün dillerde mevcut olması nedeniyle bunlara temel hâl kategorisi de denmektedir.

Modern Gürcücede bazı hâl ekleri, edatlarla birlikte kullanılması durumunda ya tamamen ortadan kaybolmakta (Sakh-s-şi > sakhl-şi - evde; ts'gn-s-ze > ts'ign-ze - kitapta; zğva-d-mde > zğva-mde - deniz kadar) ya da ses bilimsel değişime uğramaktadır. Bazı durumlarda ise edatlar da değişebilmektedir. Kalak-it-gan > kalak-id-gan > kalak-id-an - şehirden örneğinde

olduğu gibi. Hâl ekleri ile edatlar arasındaki çizginin yok olmasının ve ismin gövdesine eklenen unsurun tamamen hâl eki olarak kabul görmesinin en temel nedenlerinden birisi budur.

Modern Gürcücede mevcut 7 hâl eki dışında 3 farklı hâl ekinin de olduğuna dikkat çekilmektedir. Bunlar: Sadaobiti (Bulunma hâli) ekleri: +*Şİ*, +*ZE*; gamosvliti (Çıkma hâli) ekleri: +*İDAN*, +*DAN*; mitsevniti (+*A*/*+E* kadar edatı) ekleri: +*MDE*, +*MDİS* (Şanidze 1973: 74-75). Bu tanımlama kimi Gürcü dilbilimciler tarafından kabul edilmekle beraber (Sarcveladze 1984: 372) kimileri tarafından ise benimsenmemektedir. Mevcut yaklaşım dışında T. Putkaradze 6 basit ve 11 birleşik olmak üzere ismin toplam 17 hâli olduğunu belirtmektedir.

Ayrıca dil bilimciler arasında yaygın olan fikre göre ismin hâlleri kategorisi biçimbilim alanına girmektedir. İsmi hâllerinin sadece biçim bilimsel açıdan incelemek doğru sonuçlara götürmemektedir. Dil Bilimci B. Corbenadze, "*Gürcücede ismin hâllerinin anlamsal yapıları üzerine*" isimli makalesinde söz konusu durumla ilgili olarak: "*İsimler biçim bilimsel, söz dizimsel ve anlamsal olarak sınıflandırılmalıdır. İsmi yönelme hâl eki +S'dır ve (Kalaks - Şehre) örneğinde söz dizimsel olarak dolaylı tümleş; biçim bilimsel olarak yönelme hâli olarak karşımıza çıkmaktadır*" (Corbenadze 1983: 217-218) ifadesini kullanmıştır.

İsmi hâllerinin anlamsal bakımından sınıflandırılması dilin anlaşılır olmasında daha net sonuçlara varılması için büyük önem arz eder. Sonuç olarak, Gürcücede ismi hâllerinin öğrenilmesi ve öğretilmesinde biçim bilimsel, söz dizimsel ve anlamsal özelliklerinin birlikte ele alınması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- BABUNAŞVİLİ, Elene (1970). *Anton Pirveli da Kartuli Gramatikis Sakitkhebi* (Anton Pirveli ve Gürcüce Dil Bilgisi Konuları), Tbilisi: Metsniereba.
- CORBENADZE, Besarion (1983). *Brunvata Semantikuri Analizis Printsipebisatvis Kartulşi* (Gürcücede Hâl Kategorilerinin Anlamsal Analiz Prensipleri Üzerine), Zmnis Khmovanprepiksuli Tsarmoeba Kartulşi, Tbilisi: Gamomtsemloba – Tbilis University.
- ÇIKOBAVA, Arnold (1952). *Enatmetsnierebis Şesavali* (Dil bilimine Giriş), Tbilisi: Stalini Sakhelobis Tbilis Sakhelmtsipo Universitetis Gamomtsemloba.
- ÇIKOBAVA, Arnold (1956). "Mimartulebiti Brunvis Mnişvelobisa, Tsarmoebisa da İstoriisatvis" (İsmi Yönelme Hâlinin Önemi, Türemesi ve Tarihi Üzerine), *Sakhelis Brunebis İstoriisatvis Kartvelur Eneşsi* (Kartveli (Gürcü) Dillerinde Hâl Kategorisinin Tarihi Üzerine), Tbilisi: Stalini Sakhelobis Tbilis Sakhelmtsipo Universitetis Gamomtsemloba.
- ÇIKOBAVA, Arnold (1956). "Ratom Aris Aucilebeli Brunvata Rigis Şecvla Kartulşi" (Gürcücede Hâl Kategorisinin Sıralaması Neden Değiştirilmeli), *Sakhelis Brunebis İstoriisatvis Kartvelur Eneşsi* (Kartveli (Gürcü)

- Dillerinde Hâl Kategorisinin Tarihi Üzerine), Tbilisi: Stalinis Sakhelobis Tbilisis Sakhelmtsipo Universitetis Gamomtsemloba.
- ÇIKOBAVA, Arnold (1961). "Tandebulian Brunvata Sakithisatvis Kartulşi" (Gürcücede Edat İle Birlikte Kullanılan Hâl Kategorileri Üzerine), *Kartvelur Enata Strukturis Sakithebi* (Kartveli (Gürcü) Dillerinde Yapısal Konular), Tbilisi: Sakartvelos SSR Metsnierebata Akademiis Gamomtsemloba.
- ÇIKOBAVA, Arnold (1998). *Kartuli Enis Zogadi Dakhasiateba* (Gürcü Dilinin Genel Özellikleri), Tbilisi: Kartuli Ena.
- GABUNİA, Kaha (2007). *Brunvata Sistemebi Kartvelur Enebsi (Diaqroniuli Analizi)* "Kartveli (Gürcü) Dillerinde Hâl Kategorisi Sistemi (Artzamanlı Analizi)", Tbilisi: Saimedo.
- GOGOLAŞVİLİ, Gogi; ARABULİ, Avtandil; SUKHİŞVİLİ, MANCGALADZE, Maia; CUMBURİDZE, CORBENADZE (2011). *Kartuli Enis Morpologia* (Gürcü Dili Biçimbilimi), Tbilisi: Meridiani
- İMNAİŞVİLİ, İvane (1957). *Sakhelta Bruneba da Brunvata Punksiebi Dzvel Kartulşi* (Eski Gürcücede İsmın Çekimlenmesi ve Hâl Kategorisinin Fonksiyonları), Tbilisi: Tbilisis Sakhelmtsipo Universitetis Gamomtsemloba.
- KHUNDADZE, Silovan (1917). *Kartulis Gramatika* (Gürcüce Dil Bilgisi), Kutaisi: K.Ş.TS. Gamomtsemlobis Sazogadoebis Stamba.
- KİZİRİA, Anton. (1963). *Martivi Tsinadadebis Şedgeniloba Dzvel Kartulşi* (Eski Gürcücede Basit Cümlelerin Oluşumu), Tbilisi.
- KVACADZE, Levan (1981). *Kartuli Ena, Natsili -I-* (Gürcü Dili, I. Cilt), Tbilisi: Ganatleba.
- MARTİROSVİ, Arlam (1946). *Tandebulebi Kartulşi* (Gürcücedeki Edatlar), İberul Kavkasiuri Enatmetsniereba, Tbilisi: Metsnierebata Akademiis Gamomtsemloba.
- MARTİROSVİ, Arlam (1956). "Mitsemiti da Natesaobiti Brunebis Tsarmoeba da Punksiebi Dzvel Kartulşi" (Eski Gürcücede İsmın Yönelme ve İlgı Hâlinin Türemesi ve Fonksiyonları), *Sakhelis Brunebis İstoriisatvis Kartvelur Enebsi* (Kartveli (Gürcü) Dillerinde Hâl Kategorisinin Tarihi Üzerine), Tbilisi: Stalinis Sakhelobis Tbilisis Sakhelmtsipo Universitetis Gamomtsemloba.
- NACKEBİA, Merab (2012). *Kartuli Sakhelis Brunebis Paradigma* (Gürcücede İsmın Çekimlenmesinin Paradigması), Tbilisi: Publishing House – Meridiani.
- NEBİERİDZE, Givi (1986). "Tsodebiti Brunva Kartulşi Rogorc Sakhelobis Varianti" (İsmın Yalın Hâli Görevini Üstlenen İsmın Hitap Hâli), *TSU's Şromebi*, T. 267, Tbilisi: Tbilisis Universitetis Gamomtsemloba.
- NEBİERİDZE, Givi (1991). *Enatmetsnierebis Şesavali* (Dil Bilimine Giriş), Tbilisi: Ganatleba.
- PEİKRIŞVİLİ, Jujuna (1992). *Kartuli Enis Morpologia* (Gürcü Dili Biçimbilimi), Kutaisi: Sarangi.

- PEİKRIŞVİLİ, Jujuna, SAGİNAZDE, Rusudan (2014). *Kartuli Enis Morpologia* (Gürcü Dili Biçimbilimi), Tbilisi: Universali.
- POTSKHİŞVİLİ, Aleksandre (1979). *Kartuli Gramatikuli Azris İstoriidan* (Düşünce Tarihi Kaynaklarına Göre Gürcü Dili), Tbilisi: Tbilisis Universitetis Gamomtsemloba.
- PUTKARADZE, Taniel (1997). *Bruneba Rogorts Sahelis Formatsarmoebis Erterti Aspekti* (*Sahelis Sintezisa da Analizis Formalizebuli Modelebisatvis*) (Hâl Kategorisinin İsmi Şekillenmesi Üzerindeki Etkileri (İsmi Sentezi ve Analiz Modelleri)), G. Rogavas Saibileo Krebuli, Tbilisi: Kartuli Ena.
- REKTORİ, Gaioz (1970). *Kartuli Ğrammatika* (Gürcüce Dil Bilgisi), Tbilisi.
- SAGİNADZE, Rusudan (2008). *Dzveli Kartuli Ena (V-XI Saunkunebi)* (Eski Gürcü Dili (V-XI. Yüzyıllar)), Tbilisi: ŞPS – Gazet Sakartvelos Matsne.
- SARCHVELADZE, Zurab (1984). *Kartuli Saliteraturo Enis İstoriis Şesavali* (Modern Gürcü Dili Tarihine Giriş), Tbilisi: Ganatleba.
- SURMAVA, Nargiza. (1991). “Kirnat-Maradiduli Metkvelebis Sintaksuri Tavisebureba” (Kirnat-Maradiduli Köyü Ağızına Ait Cümle Bilgisi Özellikleri), *Dialektologiuri Krebuli, I*, Tbilisi.
- ŞANİDZE, Akaki (1973). *Kartuli Enis Gramatikis Sapudzvlebi* (Gürcüce Dil Bilgisinin Temelleri), Tbilisi: Tbilisis Universitetis Gamomtsemloba.
- ŞANŞOVANİ, Zurab (1881). *Mokle Gramatika Kartuli Enisa* (Kısa Gürcüce Dil Bilgisi), San Petersburg: Sainperatoro Akademiis Metsnierebata Stamba.
- ŞARAŞENİDZE, Tamar (1956). “Mokmedebiti da Vitarebiti Brunebis Tsarmoeba da Punksiebi Dzvel Kartulşı” (Kartveli (Gürcü) Dillerinde İsmi Vasıta ve Eşlik Hâllerinin Tarihi Üzerine), *Sakhelis Brunebis İstoriisatvis Kartvelur Enebşi* (Kartveli (Gürcü) Dillerinde Hâl Kategorisinin Tarihi Üzerine), Tbilisi: Stalinis Sakhelobis Tbilisis Sakhelmtsipo Universitetis Gamomtsemloba.
- TOPURİA, Varlam (1956). “Tsodebiti Brunvis İstoriidan” (İsmi Hitap Hâlinin Tarihi Üzerine), *Sakhelis Brunebis İstoriisatvis Kartvelur Enebşi* (Kartveli (Gürcü) Dillerinde Hâl Kategorisinin Tarihi Üzerine), Tbilisi: Stalinis Sakhelobis Tbilisis Sakhelmtsipo Universitetis Gamomtsemloba.